

Factorii care influențează raportarea aspectelor cheie de audit: o analiză structurată a literaturii

Ec. drd. Teodora PORUMBĂCEAN,
Universitatea Babeș-Bolyai, FSEGA, Cluj-Napoca,
e-mail: teodora.porumbacean@econ.ubbcluj.ro

Prof. univ. dr. Adriana TIRON-TUDOR,
Universitatea Babeș-Bolyai, FSEGA Cluj-Napoca,
e-mail: adriana.tiron@econ.ubb.cluj.ro

Rezumat

Prezentarea aspectelor cheie în raportul auditorului independent contribuie la creșterea calității raportării financiare, a valorii raportului de audit și a interesului implicit pentru acesta. Mai mult, prezentarea aspectelor cheie are o influență pozitivă asupra diferențelor dintre așteptările auditorilor și respectiv ale utilizatorilor raportului de audit și a situațiilor financiare. Acest studiu își propune să identifice factorii relevanți care influențează aspectele cheie prezentate în raportul auditorului independent, pe baza unei analize a literaturii de specialitate publicate în revistele prestigioase din domeniul contabilității. Rezultatele noastre relevă faptul că însăși compania auditată influențează în mod special prezentarea aspectelor cheie de audit, subliniind dimensiunea companiei, complexitatea afacerii și reglementările aplicabile pentru industria în care compania își desfășoară activitatea, toate acestea având impact asupra nivelului de risc asociat clientului în cauză. Alți factori relevanți sunt: standardele contabile pe care trebuie să le respecte compania și conform cărora se realizează raportarea financiară, compania de audit („Big 4” sau „non-Big 4”) și locația companiei auditate.

Cuvinte cheie: aspecte cheie în audit (KAM); raportul auditorului independent; standardul ISA 701

Clasificare JEL: M41, M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Porumbăcean, T., Tiron-Tudor, A. (2021), Factors Influencing KAM Reporting: A Structured Literature Review, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 4(164)/2021, pp.743-758, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/164/025

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2021/164/025>
Data primirii articolului: 19.08.2021
Data revizuirii: 30.08.2021
Data acceptării: 9.09.2021

Introducere

Scopul rapoartelor de audit este de a facilita comunicarea de către auditori a preocupărilor și a opiniilor acestora cu privire la acuratețea și completitudinea situațiilor financiare, către diferite grupuri de părți interesate, precum: investitori, instituții de credit, acționari, organe de control, precum și cei care implementează standardele aplicabile în domeniu și utilizatorilor externi (Pratoomsuwan & Yorabil, 2018).

Cercetările anterioare aduc în discuție mai multe îngrijorări cu privire la calitatea raportului de audit și a decalajului dintre informațiile dorite de către utilizatori și cele prezentate de fapt în cadrul raportului de audit (Church et al., 2008), evidențiind, de asemenea, situațiile în care auditorii întâmpină dificultăți în identificarea situațiilor financiare care nu prezintă o imagine fidelă și corectă asupra activității desfășurate de către companiile auditate (Guiral-Contreras, et al., 2007). Toate aceste aspecte cumulate generează o neîncredere generală în activitatea auditorului și conduc la dezbateri continue pe această temă (Vanstraelen et al., 2012).

Comitetul Internațional pentru Standarde de Audit și Asigurare (IAASB) a adoptat standardul internațional pentru audit ISA 701 – *Comunicarea aspectelor cheie ale auditului în raportul auditorului independent*, ca răspuns la îngrijorările părților interesate de raportul auditorului independent, precum și ca o încercare de a reduce opiniile discreționare ale părților interesate și, totodată, pentru a diminua asimetria informațională dintre utilizatorii situațiilor financiare și auditori. De asemenea, prin introducerea acestui standard se urmărește creșterea transparenței vizavi de utilizatorii raportului de audit, creșterea calității procesului de audit, dar este vizată și ideea de a face rapoartele de audit mai relevante pentru utilizatorii lor.

În consecință, raportul auditorului independent a suferit unele modificări, iar auditorul are un obiectiv suplimentar, și anume de a determina aspectele cheie în audit și de a le comunica pe cele care, în opinia profesională a auditorului, au avut cea mai mare importanță în auditul situațiilor financiare ale perioadei curente, descriindu-le în raportul auditorului.

Înainte de punerea în aplicare a standardului ISA 701, „structura raportului auditorului fusese mult mai simplă decât este astăzi, rapoartele cuprinzând de obicei paragrafe scurte” (Tiron-Tudor, et al., 2018). Cu toate acestea, a existat un decalaj de informații dorite de către utilizatori și cele în fapt prezentate în cadrul raportului de audit, în special din cauza îngreunării înțelegerii de către utilizatori a unui raport care devenise și mai complex și destul de dificil de urmat.

După introducerea paragrafului destinat prezentării KAM în raportul auditorului independent, activitatea auditorilor a inclus efectuarea mai multor proceduri de audit asupra claselor de conturi auditate. Marques et al. (2019) și Moroney et al. (2020) demonstrează că includerea paragrafului de KAM în raportul auditorului independent îmbunătățește valoarea percepută a acestuia și oferă o credibilitate mai mare numai atunci când o companie de tipul „non-Big Four” o emite.

Într-o notă puțin mai pozitivă, Sirois et al. (2017) sugerează că, în special datorită nivelului ridicat al specificității KAM, utilizatorii pot dobândi o mai bună înțelegere a aspectelor comunicate, iar aceste aspecte „pot îmbunătăți eficiența parcurgerii informațiilor prin reducerea atenției asupra aspectelor mai puțin relevante” (Sirois et al., 2018). Cu toate acestea, conform cunoștințelor autorilor, există în continuare loc pentru aprofundarea acestui subiect în literatură, dat fiind faptul că niciun studiu nu efectuează o recenzie riguroasă a literaturii de specialitate asupra factorilor care influențează prezentarea aspectelor cheie de audit.

Astfel, această lucrare își propune să identifice și să prezinte factorii care influențează comunicarea aspectelor cheie în audit pe baza unei analize cuprinzătoare a literaturii de specialitate.

Acest studiu intenționează să contribuie la dezvoltarea cunoștințelor după cum urmează. În primul rând, efectuarea unei revizuirii cuprinzătoare a articolelor publicate în reviste de prestigiu din contabilitate. În al doilea rând, acest studiu intenționează să faciliteze o mai bună înțelegere a aspectelor cheie în audit, explicând modul în care unii factori se corelează cu aspectele dezvăluite, pentru a permite luarea unor decizii pe baza informațiilor furnizate de raportul auditorului independent.

Aspecte cheie în audit: rol și dezbateri pe temă

În prezent, așteptările utilizatorilor cu privire la situațiile financiare și rapoartele de audit au crescut semnificativ, la fel și presiunea asupra auditorilor de a oferi cât mai multă asigurare cu privire la situațiile financiare. Ca o încercare de a reduce decalajul de informații dorite de către utilizatori și cele în fapt prezentate în cadrul raportului de audit, pentru a crește calitatea auditului și pentru a face rapoartele de audit mai relevante pentru utilizatori, Comitetul Internațional pentru Standarde de Audit și Asigurare (IAASB) a adoptat Standardul internațional de audit (ISA) 701 – *Comunicarea aspectelor cheie de audit în raportul auditorului independent*, care a intrat în vigoare pentru auditurile situațiilor financiare pentru perioadele care se încheie la sau după 15 decembrie 2016.

Scopul standardului ISA 701 este de a îmbunătăți comunicarea nu numai cu utilizatorii, ci și cu organele de reglementare, dar și pentru a îmbunătăți continuu calitatea raportului de audit și a diminua și mai mult opiniile discreționare ale părților interesate.

ISA 701 definește aspectele cheie în audit ca fiind „acele aspecte care, conform raționamentului profesional al auditorului, au avut cea mai mare importanță în auditul situațiilor financiare ale perioadei curente”. În consecință, auditorul ar trebui să se refere la aspectele cu risc ridicat conform cerințelor ISA 315 (revizuită). Aceste aspecte pot face referire la estimări contabile, care au un nivel ridicat de incertitudine precum și impactul asupra auditului al evenimentelor sau tranzacțiilor semnificative care au avut loc în perioada auditată (Jermakovicz et al., 2018). În ceea ce privește KAM, auditorul ar trebui să explice raționamentul pentru selectarea și prezentarea acestora, justificând alegerea și explicând procedurile de audit care au fost efectuate în acest sens. De asemenea, este indicat ca minim un KAM să fie prezentat în raportul de audit (Jermakovicz et al., 2018).

Structura aspectelor cheie ale auditului constă în introducere și descrierea efectivă. Fiecare KAM este descris individual și toate sunt sortate în funcție de prioritatea lor, deși, în unele cazuri, ele apar secvențial

ca note la situațiile financiare. Atunci când sunt comunicate, aceste chestiuni necesită atenție nu numai pentru nivelul lor de complexitate, ci și pentru formularea lor optimă (Hui, 2020).

În acest sens, Hui (2020) menționează că aspectele prezentate se pot încadra în două categorii: „în primul rând, domeniile de risc semnificativ evaluate de auditor și, în al doilea rând, ariile influențate de estimările sau deciziile conducerii companiei auditate care au un impact în situațiile financiare”. A doua categorie este corelată direct cu două aspecte relevante, și anume spețele contabile care necesită o perioadă mai îndelungată de timp pentru analiză, dar și un anumit nivel de atenție din partea auditorului și a conducerii companiei, cum ar fi estimările contabile.

Auditorii au o imagine unică asupra activității și perspectivelor companiei auditate și ar trebui să aibă abilitatea de a transmite anumite informații, astfel încât utilizatorii să obțină o perspectivă clară asupra riscurilor importante identificate, calitatea controalelor interne, sistemele de gestionare a riscurilor pe care compania le-a implementat și calitatea politicilor sale contabile. De asemenea, majoritatea utilizatorilor consideră că o cantitate semnificativă a credibilității raportului de audit provine din prestigiul și reputația firmei de audit (Vanstraelen et al., 2012).

Anumite dezbateri din literatura de specialitate se referă la faptul că, de la implementarea standardului ISA 701, procedurile de audit au devenit mai formalizate, punându-se mai mult accent pe documentația suplimentară a muncii efectuate și raționamentul din spatele anumitor arii contabile care necesită apreciere profesională. Totodată, aceste dezbateri subliniază și faptul că sunt efectuate mai multe proceduri de audit, pentru a atenua riscul de audit (Marques et al., 2019).

Mai mult, un obiectiv important al comunicării aspectelor cheie în audit este creșterea utilității raportului de audit. Cu toate acestea, acest obiectiv prezintă un risc semnificativ dacă raportul auditorului independent dezvăluie prea multe aspecte, anulând scopul inițial al comunicării KAM și generând o posibilă interpretare necorespunzătoare a acestuia (Milton, 2019).

Alți cercetători consideră că „dezvăluirea aspectelor cheie în raportul auditorului independent nu afectează diferența de percepție dintre auditori și utilizatori”; mai

mult, prezentarea acestora „crește încrederea utilizatorilor în rapoartele financiare auditate atunci când raportul auditorului independent include un KAM, care respectă un standard contabil precis” (Coram & Wang, 2020).

De asemenea, în conformitate cu cele precizate anterior, prezentarea acestui paragraf adițional „mărește taxele de audit, dar nu are un impact negativ asupra calității auditului” și, în consecință, utilizatorii se întrebă dacă prezentarea acestor aspecte cheie în audit „adaugă suficientă valoare, dacă se poate pune problema în această manieră, pentru a-și justifica costurile” (Daugherty et al., 2020).

Alte implicații directe asupra auditorilor odată cu implementarea standardului ISA 701 fac referință la o abordare de audit mai conservatoare, la o evaluare mai riguroasă a riscului de audit și la faptul că auditorii au o răspundere mai mare și totodată aceștia sunt mai expuși la riscul de litigiu (In et al., 2020). Pratoomsuwan și Yolrabil (2020) concluzionează că „prezentarea aspectelor cheie în audit reduce răspunderea auditorului numai în caz de fraudă însă nu și în caz de erori”, punând accentul pe beneficiul perceput și pe reducerea răspunderii.

Conform celor menționate de Sirois et al. (2018), „aspectele cheie în audit au un impact direcționat asupra atenției, prin faptul că participanții accesează mai rapid informațiile referitoare la aspectele cheie și le acordă relativ mai multă atenție atunci când acestea sunt comunicate în raportul auditorului” dar, cu toate acestea, utilizatorii „acordă mai puțină atenție părților rămase din situațiile financiare”. Auditorii trebuie să ia în considerare cu atenție factorii cheie care influențează comunicarea KAM și să îi dezvăluie în mod corespunzător, astfel încât să evite supraîncărcarea informațiilor în raportul auditorului independent, fapt care poate duce la scăderea utilității acestuia.

De asemenea, trebuie luat în considerare și faptul că formularea efectivă a aspectelor cheie în audit este foarte relevantă, deoarece investitorii neprofesioniști ar putea întâmpina dificultăți în procesarea informațiilor transmise cu privire la subiectul abordat

în acest paragraf din raportul auditorului independent (Koehler et al., 2020).

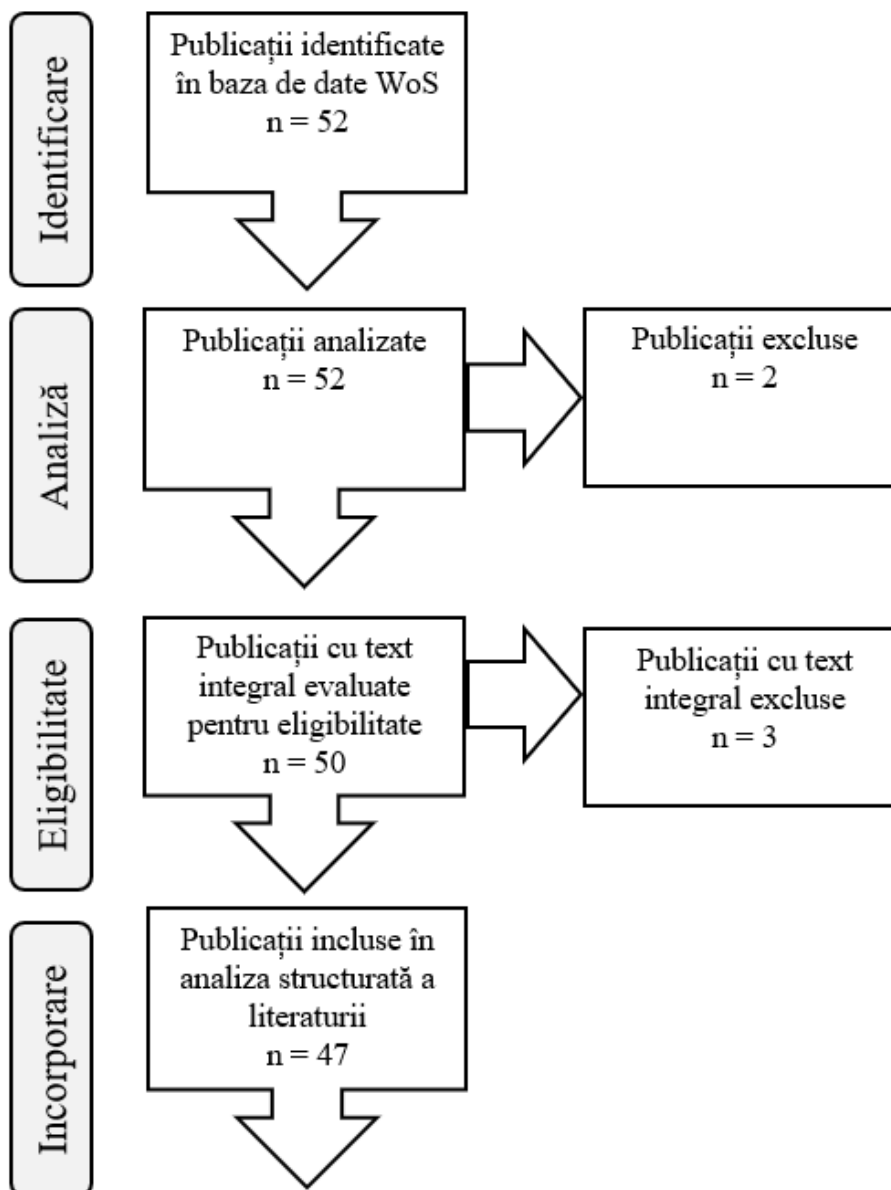
Alți cercetători nu identifică o valoare adăugată semnificativă și consideră că „reglementatorii ar trebui să analizeze cu atenție efectul informațiilor suplimentare înainte de a lua decizii privind extinderea conținutului raportului de audit” (Bookey & Quick, 2016). În conformitate cu această opinie, nu au fost identificate suficiente reacții din partea utilizatorilor cu privire la comunicarea aspectelor cheie în audit și niciun impact semnificativ asupra raportului de audit, calității auditului sau tarifelor de audit nu a fost sesizat (Bedard et al., 2019).

Într-o notă mai pozitivă, Cordoș și Fulop (2014) concluzionează că „aspectele cheie în audit sunt un concept important și că prezentarea acestora va avea un efect pozitiv asupra profesiei de audit”. De asemenea, Gold et al. (2020) subliniază că „aspectele cheie în audit servesc ca un mecanism benefic pentru îmbunătățirea calității raportării financiare prin atenuarea comportamentului agresiv de raportare financiară, indiferent de precizia utilizată de auditori”. Deocamdată, rămâne o întrebare deschisă dacă scopul inițial al standardului ISA 701 a fost atins (Christofferson & Gronberg, 2018).

Metodologie

Scopul acestei revizui a literaturii este de a analiza critic literatura relevantă din domeniu, de a identifica factorii cheie care au un impact direct sau indirect asupra comunicării KAM în raportul auditorului independent. Pentru a identifica articolele relevante a fost utilizată baza de date Web of Science, folosind cuvintele cheie: KAM sau Key Audit Matter și Audit sau Auditing. Rezultatul preliminar al acestei căutări a fost de 52 de articole, dintre care 47 au fost considerate reprezentative pentru studiu, pe baza unei analize a rezumatului. Nu s-au aplicat filtre asupra perioadei publicării acestor articole deoarece standardul ISA 701 impune comunicarea aspectelor cheie în audit abia din anul 2016. *Figura nr. 1* ilustrează metoda de filtrare și selecție pe care autorii au aplicat-o, pe baza scopului acestui studiu.

Figura nr. 1. Metoda de filtrare a articolelor de specialitate

Sursa: Analiza proprie a autorilor

Ulterior, s-au aplicat anumite criterii analitice, cum ar fi: locația, concentrarea pe sector, subiectul de interes al articolului și factorii care influențează comunicarea aspectelor cheie în audit, aceștia fiind împărțiți în două subcategorii: măsurabili și nemăsurabili.

Prin aplicarea procedurii de codare manuală datele au fost structurate, rezultând atât o analiză calitativă, cât și una cantitativă. Analiza cantitativă a fost efectuată utilizând programele VOSviewer și Bibexcel. VOSviewer vizualizează rezultatele într-o manieră compactă și este „folosit pe scară largă datorită

utilizării sale ușoare și a graficii frumoase în analiza concomitentă a cuvintelor cheie, a subiectelor și a autorilor” (Xiyang, 2020). Bibexcel a fost conceput pentru analiza bibliografică și „furnizează statistici de date suplimentare, inclusiv statistici despre autor, afiliere și cuvinte cheie” și este, de asemenea, utilizat pentru „pregătirea datelor de intrare pentru o analiză detaliată a rețelei” (Fahimnia et al., 2015).

Pentru analiza calitativă a folosit software-ul NVivo, acesta fiind extrem de util pentru date nestructurate și calitative deoarece ajută cercetătorul să clasifice, să aranjeze, să sorteze și să examineze datele (Woods, et al., 2015). Odată ce articolele au fost segregate în mod corespunzător, autorii au efectuat o sinteză a datelor relevante, prin clasificarea rezultatelor fiecărei lucrări și gruparea rezultatelor similare în categorii.

Descrierea eșantionului analizat

Eșantionul utilizat în acest studiu este compus din 41 de articole și 6 documente pentru conferințe. Doar două articole au fost publicate înainte de implementarea ISA 701, dar acestea se axează pe

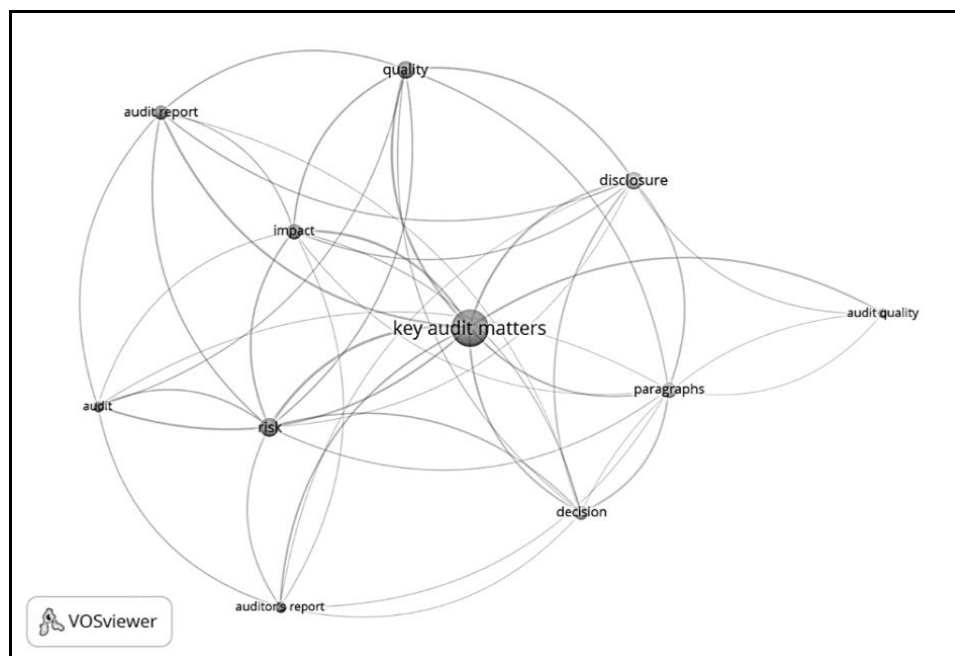
subiect, evaluând așteptările și ipotezele din perioada în care standardul era încă în etapa de implementare, respectiv propunere. Restul de 45 de articole au fost publicate între 2017 și 2020.

Wiley a publicat cel mai mare număr de articole și anume 9 din 47, urmat de Emerald cu 7 și Taylor și Francis cu 4; astfel, editorii listați au publicat 43% din populația eșantionului total. Articolele din eșantionul utilizat au fost publicate de 22 de edituri. Procentul majoritar, și anume 13% din articole, au fost publicate în *International Journal of Auditing*, fapt care nu reprezintă o surpriză având în vedere domeniul cercetării.

O analiză suplimentară bazată pe datele bibliografice arată co-apariția cuvintelor cheie în articolele selectate. Un prag semnificativ de apariție a fost stabilit la 5 apariții de cuvinte cheie. Prin urmare, din 250 de cuvinte cheie disponibile, doar 11 cuvinte cheie au îndeplinit pragul specificat. Cuvântul cheie cel mai frecvent utilizat este „aspect cheie în audit”, cu o intensitate de 62 de linkuri și 32 de apariții.

Figura nr. 2 prezintă intensitatea legăturilor în materie de corelații a cuvântului cheie cu alți termeni reprezentativi utilizați în articole.

Figura nr. 2. Analiza co-apariției cuvintelor cheie

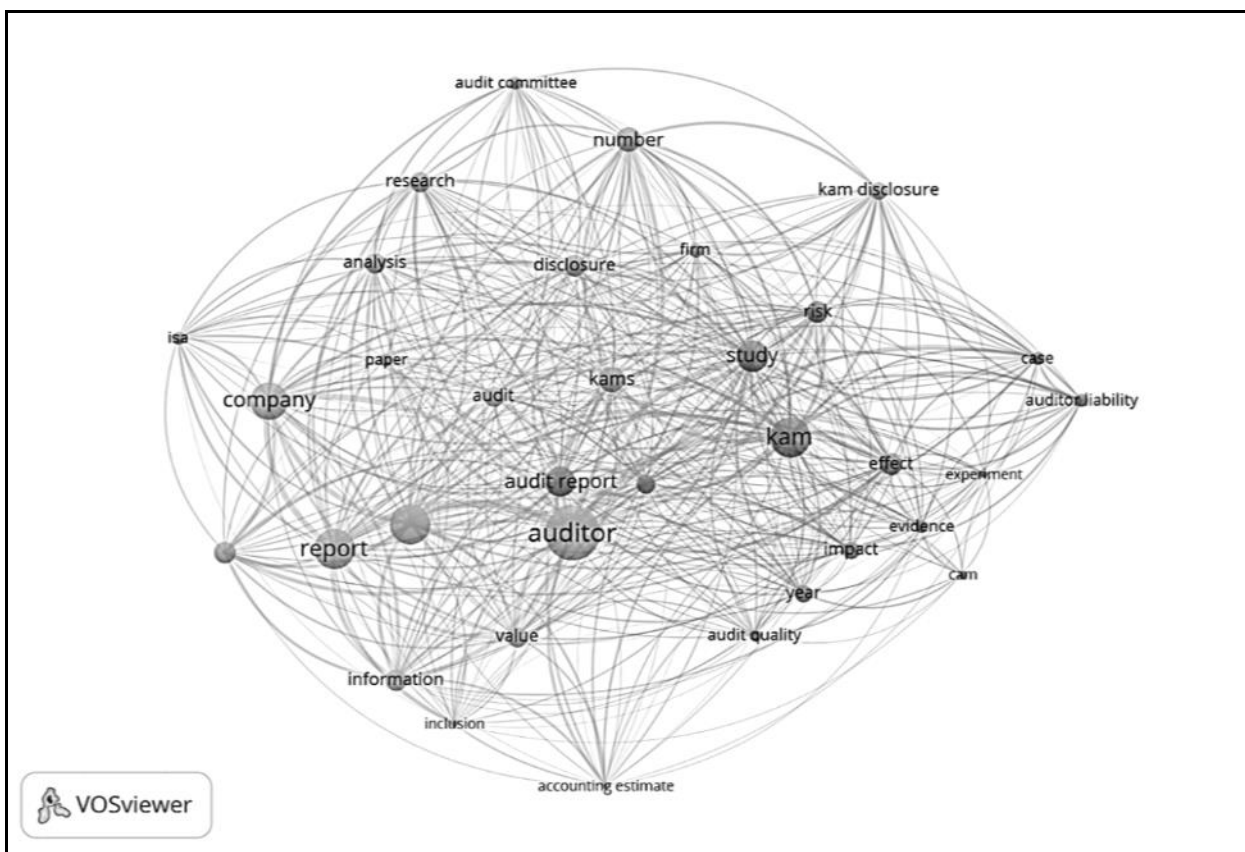

Sursa: Analiza proprie a autorilor

A treia analiză a datelor este o hartă a datelor textului prezentând co-apariția termenilor din abstract și din titlu. Pragul minim de apariție a fost stabilit ca fiind 10 apariții. Dintre cei 1.125 de termeni, 34 au îndeplinit criteriile, iar primele trei cuvinte cheie identificate sunt: *auditor*, cu o intensitate a legăturii de

3.461 de conexiuni și 105 apariții; *raport*, cu o intensitate a legăturii de 2.226 de conexiuni și 70 de apariții; *aspect cheie în audit*, cu o legătură de 1.178 de conexiuni și 67 de apariții, prezentate în **Figura nr. 3**, care arată grupurile formate din corpusul literaturii științifice din domeniu.

Figura nr. 3. Analiza co-apariției pe baza datelor de tip text

Sursa: Analiza proprie a autorilor

Scopul analizei literaturii științifice, utilizând funcționalitatea de extragere a textului VOSviewer, este de a oferi o mai bună înțelegere și vizualizare a datelor de cercetare, de a oferi informații despre cele mai frecvent utilizate cuvinte cheie și de a valida prezumția că datele selectate sunt relevante pentru această cercetare (Van Eck, 2010).

Din cele 47 de lucrări academice selectate, 87% sunt în domeniul afacerilor și al economiei, iar restul articolelor provin din alte domenii precum: chimie, inginerie,

agricultură, științe ale mediului și ecologie, relații internaționale și științe sociale.

În ceea ce privește locația, mai mult de jumătate din studii se referă la companii situate în Europa (55%), aceasta fiind de departe cea mai studiată regiune, urmată de o distribuție semnificativă în Asia (23%), iar regiunile rămase au o distribuție totală de 21%. Analiza locației este semnificativă, ilustrând zonele de cel mai mare interes pentru cercetători și atrăgând atenția asupra regiunilor care ar putea necesita cercetări suplimentare.

În ceea ce privește Europa, țara dominantă este de departe Regatul Unit al Marii Britanii, unde raportul auditorului independent a încorporat paragraful de aspect cheie în audit încă din anul 2013 (Gambetta et al., 2019). De departe, cele mai puțin studiate continente sunt Australia (4%) și Africa (2%). În cazul Africii, o posibilă explicație ar fi faptul că standardul se află încă într-o fază incipientă a implementării (Dumay et al., 2015). În Australia reglementările de audit referitoare la aspectele cheie în audit au fost pe deplin adoptate, ca în majoritatea țărilor europene, în 2016 (Kend & Nguyen, 2020), fiind totuși un interval scurt de timp, care reduce abilitatea cercetătorilor de colectare a datelor reprezentative.

Ponderea Americii de Nord și de Sud în distribuția studiilor este de aproximativ 15%, acesta fiind un procent destul de scăzut pentru eșantionul luat în calcul. Standardul similar cu ISA 701 a fost introdus în SUA abia în anul 2017, denumit generic relativ similar, fiind cunoscut sub denumirea de aspect critic în audit, reglementat de către Comitetul de supraveghere a contabilității companiilor publice (PCAOB). Întrucât acest studiu vizează în prealabil aspectele cheie în audit, rezultatele s-au concentrat în consecință pe ISA 701 – *Comunicarea chestiunilor cheie de audit în raportul auditorului*

independent, conform reglementărilor impuse de către Comitetul Internațional pentru Standarde de Audit și Asigurare (IAASB).

Cu toate acestea, justificarea procentului mare de lucrări referitoare la companiile europene are ca bază „răspândirea progresivă a co-creației de valoare care începe din primii ani ai noului mileniu și a implicat un număr tot mai mare de cercetători care operează pe continentul european” (Tommasetti et al., 2020).

Comunicarea aspectelor cheie în audit – factori de influență măsurabili

Primul criteriu utilizat în această analiză structurată a literaturii de specialitate este reprezentat de factorii care influențează comunicarea aspectelor cheie în audit și sunt totodată măsurabili. Acești factori au fost împărțiți în două categorii: măsurabili și „nemăsurabili, pentru a oferi o perspectivă mai organizată, dar și pentru a facilita dezvoltarea ulterioară a subiectului. Prin aplicarea acestui criteriu, au fost identificate 16 subcategorii, care sunt prezentate în Tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1. KAM – factori măsurabili	
Factor	Referință
A1. Genul auditorului / partenerului de audit (feminin/masculin)	Abdelfattah et al., 2020
A2. Factori culturali / Alți factori externi	Velte, 2018
A3. Industria companiei auditate	Abdullatif & Al-Rahahleh, 2020 Pinto & Morais, 2019 Sierra-Garcia et al., 2019 Velte, 2020 Wuttichindanon & Issarawornrawanich, 2020
A4. Estimările contabile și nivelul acestora de incertitudine	Asbahr & Ruhnke, 2019 Lau, 2020
A5. Țara în care se află compania auditată	Ciger et al., 2019 Lau 2020 Wuttichindanon & Issarawornrawanich, 2020
A6. Existența unui comitet de audit în cadrul companiei	Abu & Jaffar, 2020 Vasconcelos et al., 2020 Wuttichindanon & Issarawornrawanich, 2020
A7. Tipul companiei de audit (Big Four/Non-Big Four)	Abdullatif & Al-Rahahleh, 2020 Filipovic et al., 2019 Kend & Nguyen, 2020 Moroney et al., 2020 Sierra-Garcia et al., 2019

Factor	Referință
A8. Structura pieței de audit	Gambetta et al., 2019
A9. Standarde de contabilitate aplicate pentru anumite clase de conturi / elemente din situațiile financiare	Cortes de Vasconcellos et al., 2019 Kend & Nguyen, 2020 Pereira et al., 2020 Pinto & Morais, 2019 Warzocha, 2018
A10. Tariful de audit	Mamcarczyk et al., 2020 Pinto & Morais, 2019 Sierra-Garcia et al., 2019
A11. Numărul de segmente de activitate (complexitatea activității companiei)	Pinto & Morais, 2019 Sierra-Garcia et al., 2019
A12. Gradul de reglementare al sectorului în care operează compania auditată	Pinto & Morais, 2019 Sierra-Garcia et al., 2019
A13. Nivelul de risc al clientului	Pinto & Morais, 2019
A14. Existența asigurării de răspundere civilă a directorilor companiei auditate	Lin et al., 2020

Sursa: Proiecție proprie

Pe lângă factorii prezentați mai sus, au fost create alte două subcategorii pentru a mapa restul articolelor din eșantion care nu prezintă factori măsurabili (A15) și lucrările care conțin factori multipli (A16), categorie în care se situează patru articole. Cei mai comuni factori din publicațiile analizate sunt: „Tipul companiei de audit (Big Four/Non-Big Four)” (A7) și „Standarde de contabilitate aplicate pentru anumite clase de conturi / elemente din situațiile financiare” (A9), ambii factori fiind prezentați în cinci articole.

Comaniile de audit sunt împărțite în două categorii relevante: „Big Four” și „non-Big Four”. Acest statut influențează și natura aspectelor cheie în audit comunicate, deoarece companiile Big Four au o abordare mai standardizată, pentru a limita răspunderea auditorului. Studiile arată că „Deloitte, EY și KPMG tind să raporteze mai puține aspecte cheie la nivel de entitate decât PwC, în timp ce KPMG și BDO raportează mai puține aspecte cheie la nivel de cont contabil decât PwC” (Sierra-Garcia et al., 2019).

Tipul de companie de audit joacă un rol semnificativ, ca urmare a nivelului de subiectivitate și scepticism al fiecărui auditor și al metodologiei utilizate de către fiecare companie în parte. Nu este o surpriză faptul că apar discrepanțe de la o companie la alta cu privire la aprecierea anumitor spețe contabile și diferitele metode de interpretare ale standardului ISA 701. Astfel, este justificată apariția anumitor „diferențe dintre practicienii de audit mari și mici în raport cu numărul mediu de aspect

cheie în audit comunicate și cu numărul mediu de proceduri de audit întreprinse pentru fiecare aspect comunicat în parte” (Kend and Nguyen, 2020).

Abdullatif and Al-Rahahleh (2020) susțin, de asemenea, că „firmele de audit în general nu sunt de acord cu natura și conținutul aspectelor cheie în audit comunicate și tind în mod covârșitor să raporteze aspecte cheie specifice industriei, mai degrabă decât aspecte cheie specifice entității, evitând totodată cu precădere raportarea aspectelor cheie legate de guvernanta sau controale interne”.

Un număr semnificativ de studii evaluează ce standarde contabile aplicabile pentru anumite conturi contabile sau linii din situațiile financiare (A9) afectează cel mai mult conținutul prezentat în paragraful de aspecte cheie în audit. De Vasconcellos et al. (2019) consideră că „principalele aspecte cheie prezentate fac referire la evaluarea valorii de recuperare a activelor imobilizate, veniturilor, provizioanelor și datoriiilor contingente, investițiile directe sau indirecte în părți afiliate și realizarea impozitelor amânate, respectiv recuperarea impozitelor”.

Adițional, „aspectele cheie în audit prezentate sunt legate de deprecierea fondului comercial și a activelor necorporale, precum și evaluarea activelor” (Kend și Nguyen, 2020). Această opinie se corelează direct cu activitatea companiei și cu riscul de denaturare semnificativă, în funcție de cele mai vulnerabile și incerte arii auditate. În consecință, „s-a presupus că riscurile legate de recunoașterea veniturilor vor fi în general considerate semnificative și, prin urmare, vor fi

identificate și comunicate de către auditori ca fiind KAM” (Warzocha, 2018).

Pinto și Morais (2019) concluzionează că diferența dintre contabilitatea bazată pe reguli și contabilitatea bazată pe principii influențează și poziția auditorilor în ceea ce privește aspectele cheie în audit. În prima situație, tendința auditorului este de a dezvălui mai multe aspecte cheie, iar în al doilea caz este vorba despre riscul de a comunica un număr mai mic de aspecte cheie în audit. În acest sens, Pinto și Morais (2019) consideră că „în lipsa unui standard de contabilitate care nu este suficient de precis, auditorilor le este mai ușor să justifice necomunicarea unui aspect cheie”.

Mențiunile de mai sus sunt direct corelate cu complexitatea companiei auditate (A11), astfel că „un număr mai mare de segmente de activitate (complexitate) și standarde contabile mai precise conduc la comunicarea unui număr mai mare de KAM-uri” (Pinto și Morais, 2019), un rezultat destul de intuitiv, deoarece „cu cât un client este mai complex cu atât este mai riscant auditul firmei respective” (Pinto și Morais, 2019).

Un alt aspect corelat cu complexitatea companiei și abordarea de audit este riscul la care sunt expuși auditorii. Prin urmare, aceștia „își propun să-și reducă răspunderea și să își mențină reputația dezvăluind mai multe KAM în cazul firmelor care au număr mai mare de segmente de business” (Pinto and Morais, 2019).

În plus față de complexitatea afacerii, studiile relevă, de asemenea, că industria companiei auditate (A3) influențează aspectele cheie dezvăluite. Dintr-o perspectivă, Abdullatif și Al-Rahahleh (2020) au observat „o tendință de a evita problemele specifice entității și o preferință a auditorilor de a se concentra asupra problemelor specifice industriei”.

Totuși, standardul ISA 701 subliniază intenția de a comunica aspectele cheie într-o manieră cât mai specifică, orientarea principală fiind spre companie, nu spre industrie. Astfel, „utilizarea formulărilor prea standardizate trebuie evitată de către firmele de audit” (Abdullatif & Al-Rahahleh, 2020). În unele cazuri, anumite probleme ar putea apărea în mai multe companii din aceeași industrie, dar se pare că „auditorii au recurs la raportarea aspectelor cheie specifice industriei, care nu afectează într-un mod negativ clienții, pentru a evita anumite riscuri implicite, cum ar fi pierderea acestora, sau pentru a nu afecta reputația companiei auditate” (Abdullatif & Al-Rahahleh, 2020).

De asemenea, Abdullatif & Al-Rahahleh (2020) sugerează că „tendința auditorilor de a raporta KAM specifice industriei poate fi văzută ca un răspuns la necesitatea de a aplica standardul ISA 701”. Dintr-o perspectivă ușor diferită, Velte (2020) consideră că o bună înțelegere a industriei și existența „experților financiari, a experților din industrie și a combinației dintre experți financiari și industriali în comitetul de audit cresc lizibilitatea aspectelor cheie raportate”.

Wuttichindanon și Issarawornrawanich (2020) demonstrează că „firmele cu multe filiale și firme din domeniul tehnologiei, construcțiilor și finanțelor au un număr raportat de aspect cheie în general mai mare față de alte domenii de activitate”, o concluzie care este destul de opusă celor menționate de Pinto și Morais (2019), care arată că „auditorii dezvăluie mai puține KAM pentru instituții financiare, deși auditorii pot dezvălui mai multe aspecte cheie în cazul băncilor din cauza complexității și opacității acestei industrii, iar faptul că industria este foarte bine reglementată și supravegheată îi poate determina să găsească mai puține zone de risc”.

O explicație pentru cele menționate mai sus ar putea fi corelată cu un alt factor identificat și anume gradul de reglementare al sectorului în care operează compania auditată (A12), dat fiind faptul că firmele care se încadrează în această categorie au un risc mai scăzut pentru posibile erori și implicit nevoia de a dezvălui un număr semnificativ de aspecte cheie.

Un alt factor crucial direct corelat cu factorul prezentat anterior este onorariul de audit care variază, de asemenea, în funcție de mărimea companiei și de riscul asociat acelei companii. Astfel, „există o asociere pozitivă între onorariul de audit și numărul de aspecte cheie raportate” (Pinto and Morais, 2019). De asemenea, „prezentarea unui număr mai mare de aspecte cheie este direct proporțională cu taxele de audit” (Mamcarczyk et al., 2020).

Corelația în sine este destul de controversată, „întrucât onorariile de audit sunt principala sursă de venit pentru auditori, nivelul de relevanță al unui client poate fi stimulente pentru care auditorii ar fi dispuși să își compromită independența” (Pinto and Morais, 2019).

Onorariul de audit se corelează cu numărul de KAM comunicate, tocmai din cauza dimensiunii și complexității companiei auditate, fiind luate în calcul mai multe aspecte, relevanță având în primă instanță și tipul companiei, adică o entitate listată la bursă sau nu. Prezentarea aspectelor cheie este necesară numai pentru companiile listate, prin

urmare, trebuie înțeles că în cazul acestor companii onorariul de audit este de la bun început mai crescut decât în cazul unei companii similare, dar care nu este de interes public (Pinto & Morais, 2018).

În cele din urmă, alegerea de a dezvălui unul sau mai multe aspecte cheie în audit este strict a auditorului. Standardul ISA 701 subliniază faptul că auditorul ar trebui să justifice alegerea prezentării unui anumit aspect cheie, dar și procedurile de audit care au fost făcute în acest sens. Comunicarea a cel puțin unui aspect cheie este indicată, cu toate acestea nu există o limită impusă. Există, de asemenea, și cazuri în care nu a fost identificat niciun KAM, dar în astfel de circumstanțe, auditorul trebuie să emită o declarație în raportul auditorului independent pentru a explica de ce nu este necesară prezentarea niciunui aspect cheie (Jermakovicz et al., 2018).

Un alt factor cheie relevant pentru numărul de KAM comunicat este existența unui comitet de audit în cadrul companiei (F6), factor prezentat în trei dintre lucrările evaluate. Abu și Jaffar (2020) propun testarea corelației dintre prezența comitetului de audit și a numărului de aspecte cheie prezentate în raportul auditorului independent. Cu toate acestea, modelul statistic utilizat indică o „asociere negativă între existența comitetului de audit cu numărul de aspecte cheie comunicate”.

Dintr-o altă perspectivă, Velte (2018) reușește să demonstreze că „lizibilitatea aspectelor cheie în audit este asociată pozitiv cu proporțiile membrilor-femei în comitetul de audit și cu expertiza financiară și industrială a comitetului de audit”. Wuttichindanon și Issarawornrawanich (2020) arată existența unei astfel de corelații doar într-o măsură limitată, fără a obține rezultate tocmai concludente; astfel, problema este încă deschisă investigației și oferă oportunități adiționale de cercetare.

Continuând cu importanța genului auditorului/partenerului de audit (A1) în corelație cu KAM, concluziile unui alt

studiu arată că „partenerii de audit de sex feminin sunt mai predispuse decât partenerii de audit de sex masculin să comunice mai multe KAM cu mai multe detalii după un control în prealabil al atributelor clientului și firmei” (Abdelfattah et al., 2020).

Din perspectivă geografică, țara în care se află compania auditată (F5) se putea corela cu comunicarea aspectelor cheie în audit. Ciger et al. (2019) identifică unele țări din Europa Centrală și de Est, și anume Polonia, România și Turcia, care au chiar și șase KAM raportate. Republica Cehă este „singura țară în care toate rapoartele auditorilor includ o secțiune KAMs”, în contrast cu România care „are cel mai mare procent de rapoarte de audit care nu includ o secțiune de aspect cheie”. Rezultatele sunt pur statistice; nu a fost testată nicio ipoteză care să valideze acest factor, dar cercetările ulterioare s-ar putea axa pe investigarea posibilelor diferențe între regiunile Europei.

Comunicarea aspectelor cheie în audit – factori de influență nemăsurabili

Celălalt criteriu aplicat este intitulat „Comunicarea aspectelor cheie în audit – factori de influență nemăsurabili” (B), referindu-se în principal la factorii cheie care influențează comunicarea aspectelor cheie, dar care nu pot fi cuantificați (*Tabelul nr. 2*). Cel mai discutat factor nemăsurabil (9%) din lucrările analizate este complexitatea și subiectivitatea implicate în tratamentul contabil (B2), urmat de riscul de litigiu al auditorului (B3) la 4%, în timp ce incertitudinea și nivelul de înțelegere al standardului ISA 701 (B1) s-a identificat într-o singură lucrare. Restul de 85% sunt lucrări care nu se referă la niciun factor care nu poate fi cuantificat (B4).

Tabelul 2. KAM – factori de influență nemăsurabili

Factor	Referință
B1. Incertitudinea și nivelul de înțelegere al standardului ISA 701	Abdullatif & Al-Rahahleh, 2020
B2. Complexitatea și subiectivitatea implicate în tratamentul contabil	Asbahr & Ruhnke, 2019 Lau, 2020 Pereira et al., 2020 Pinto & Morais, 2019
B3. Riscul de litigiu al auditorului	In et al., 2020 Wuttichindanon & Issarawornrawanich, 2020

Sursa: Proiecție proprie

Incertitudinea de măsurare se referă la „incertitudinea care apare atunci când sumele monetare din rapoartele financiare nu pot fi observate direct și trebuie în schimb estimate” (IASB, 2018). Astfel, „estimările contabile, cum ar fi evaluarea justă și estimarea pierderilor din depreciere, necesită aprecierea și crearea unor ipoteze de către conducerea companiei, care sunt supuse incertitudinii de măsurare și erorilor de estimare” (Lau, 2020).

Odată cu introducerea standardului ISA 701, „una dintre cele mai importante modificări ale raportului de audit este informația extinsă asupra aspectelor cheie în audit, unde se prezintă arii identificate ca având riscuri semnificative, tranzacții sau evenimente semnificative, precum și anumite supoziții făcute de auditori (inclusiv auditul estimărilor contabile)” (Pinto & Morais, 2019).

Lau (2020) susține că „în ciuda dezbaterilor recente, estimarea valorii juste reprezintă doar o proporție mică, în timp ce evaluarea deprecierei și estimarea pierderilor reprezintă cea mai mare parte din totalul aspectelor cheie comunicate cu privire la estimările contabile”, explicând, de asemenea, că „incertitudinea de măsurare este un determinant relevant în ceea ce privește raportarea aspectelor cheie în audit referitoare la estimările contabile”.

Unele clase de conturi sunt mai dificil de auditat decât altele. Așa cum s-a menționat mai sus, în aproape toate cazurile apar dificultăți în ceea ce privește elementele financiare care se referă la estimări contabile. Prin urmare, cu cât este mai mare nivelul de incertitudine cu atât este mai mare riscul de apreciere al managementului. Potrivit lui Lau (2020), „incertitudinea de măsurare este determinantul major al auditorilor care raportează aspecte cheie în audit referitoare la estimările contabile și deprecierea activelor”.

Referitor la secțiunea anterioară, care descrie factorii măsurabili, Pinto și Morais (2019) afirmă că „un număr mai mare de segmente de afaceri (complexitate) și standarde contabile mai precise duc la raportarea unui număr mai mare de aspecte cheie în audit”.

Complexitatea implicată în tratamentul contabil este, de asemenea, influențată de reglementările aplicabile în anumite industrii. Prin urmare, „auditorii pot comunica mai multe aspecte cheie ale instituțiilor bancare datorită complexității și opacității acestei industrii” (Pinto & Morais, 2019). Astfel, o industrie complexă vine în mod implicit cu

tratamente contabile complexe, care influențează într-adevăr comunicarea aspectelor cheie.

Odată introdus, un standard ar putea fi interpretat în diferite moduri din perspective diferite. Există, fără îndoială, multă subiectivitate atunci când vine vorba despre audituri, dar mai ales atunci când se pune problema comunicării aspectelor cheie în audit. Potrivit lui Abdullatif și Al-Rahahleh (2020), „firmele de audit nu sunt în general de acord cu privire la natura și conținutul aspectelor cheie, astfel că tendința generală este să raporteze aspecte cheie specifice industriei, mai degrabă decât specifice entității și să evite raportarea acestora cu privire la guvernarea sau controale interne”. Această subsecțiune a fost introdusă în cadrul analitic, tocmai pentru a aborda nivelul de înțelegere al cerințelor standardului ISA 701, fapt care incontestabil afectează comunicarea KAM.

Ultima subsecțiune se referă la riscul de litigiu al auditorului (G3), care, conform lui In et al. (2020), este destul de ridicat atunci când se raportează KAM. Astfel, „în cazul companiilor care sunt auditate și asupra cărora este aplicabil standardul ISA 701, conservatorismul auditorilor va crește pentru a reduce riscul de litigii” (In et al., 2020).

Adițional celor menționate, Wuttichindanon și Issarawornrawanich (2020) susțin că „comunicarea aspectelor cheie în audit protejează auditorii împotriva litigiilor în legătură cu erori nedetectate”; prin urmare, „numărul aspectelor cheie comunicate este asociat cu riscul de litigiu al auditorului și cu caracteristicile companiei auditate”. Având în vedere acest lucru, tendința firească a auditorilor este de a minimiza riscul de eroare și de a fi acoperiți, atunci când poate exista îndoiele cu privire la tratamentul unei situații contabile, cum ar fi o tranzacție semnificativă, reevaluări sau estimări contabile. Astfel, potrivit lui Wuttichindanon și Issarawornrawanich (2020), un număr mai mare de aspecte cheie este comunicat în raportul auditorului independent în astfel de situații tocmai pentru a diminua riscul de audit.

Discuții și direcții pentru cercetări ulterioare

Stabilirea direcției de cercetare viitoare este un pas esențial al oricărei revizuirii a literaturii, pentru a oferi o predicție asupra viitoarelor publicații din acest domeniu.

În urma studiului realizat, concluzionăm că există mai mulți factori care se corelează cu o creștere / scădere a aspectelor cheie de audit care sunt comunicate în raportul auditorului independent. Studiul împarte acești factori în două subcategorii – factori măsurabili și nemăsurabili, pentru a facilita înțelegerea acestora și a posibilităților de cuantificare.

Compania auditată în sine influențează în mod deosebit comunicarea KAM, accentul fiind pus pe dimensiunea companiei, complexitatea afacerii și reglementarea industriei în care aceasta își desfășoară activitatea, toate acestea influențând nivelul de risc general al clientului. Atât reglementările aplicabile, cât și standardele contabile pe care trebuie să le respecte compania joacă un rol semnificativ.

Din această perspectivă, unele clase de conturi și / sau linii din situațiile financiare necesită o înțelegere mai profundă și anumite estimări clare din partea conducerii asupra spețelor mai delicate, precum estimările contabile, reevaluările și deprecierea. În astfel de circumstanțe, tratamentul contabil este destul de sensibil și nivelul de subiectivitate crește, împreună cu nivelul de incertitudine și probabilitatea ca astfel de aspecte să fie comunicate ca fiind KAM, pe baza aprecierii auditorului. Un alt grup de factori relevanți sunt cei care au legătură cu compania de audit, mai ales cu privire la modul în care raportează companiile „Big Four” și ceea ce comunică ca și KAM, nivelul de standardizare, lizibilitatea aspectelor cheie comunicate, precum și impactul pe care îl are partenerul de audit.

În final, nu trebuie neglijată locația companiei auditate și faptul că aceasta poate avea și un impact asupra numărului de aspecte cheie comunicate. Cu toate acestea, momentan nu au fost identificate suficiente studii pentru a valida acest factor, probabil și datorită limitărilor de timp, dat fiind faptul că standardul ISA 701 se aplică în aproape toate țările, începând cu anul 2017. O direcție relevantă pentru cercetări ulterioare s-ar putea îndrepta spre studiul mai profundat al acestui factor de influență.

Concluzii

După cum arată acest studiu, există multiple provocări pentru auditori în ceea ce privește comunicarea aspectelor cheie în audit. Impactul standardului ISA 701 este semnificativ și influențează direct reducerea asimetriei informațiilor între grupurile de părți implicate și auditori. Prin urmare, responsabilitatea auditorului

este de a furniza un raport clar și informativ, de a reduce asimetria informațională alături de opiniile discreționare ale părților interesate și de a reduce riscul ca investitorii cu un profil de risc mai scăzut să interpreteze greșit informațiile și să își reconsidere deciziile de investiții.

Mediul de afaceri incert și complex de astăzi aduce noi provocări pentru auditori în ceea ce privește raportarea financiară și necesitatea de a satisface cerințele utilizatorilor. Lucrarea oferă o listă de factori care influențează comunicarea aspectelor cheie în raportul auditorului independent. Cei mai comuni factori care influențează comunicarea KAM sunt numărul mai mare de segmente de afaceri care se corelează cu standarde contabile precise, dat fiind faptul că o companie cu astfel de atribuții este o corporație care aduce frecvent în atenția auditorului probleme specifice și complexe care cresc riscul de audit.

În plus, onorariul de audit se corelează cu numărul de aspecte cheie comunicate, reflectând încă o dată dimensiunea și complexitatea companiei auditate. Onorariul de audit ia în considerare mai multe variabile, inclusiv nivelul de importanță pe care o companie o are pentru utilizatorii raportului de audit (de exemplu, companie listată sau nelistată la bursă). Raportarea KAM este necesară numai pentru companiile listate la bursă, prin urmare este evident că aceste companii plătesc un onorariu de audit semnificativ (Pinto & Morais, 2019).

Auditorii din cadrul firmelor mai mari fac dezvoltări mai specifice pentru a menține reputația companiei. O analiză a companiilor „Big Four” arată că auditorii de la Deloitte și EY se concentrează în general asupra informațiilor numerice, în ceea ce privește raportarea aspectelor cheie, în comparație cu PwC. De asemenea, judecând după structura și formatul informațiilor, fiecare companie de audit „Big Four” va avea probabil o procedură internă ușor diferită în ceea ce privește raportarea aspectelor cheie în audit (Christofferson & Gronberg, 2018).

În ceea ce privește acționarii, comunicarea aspectelor cheie poate duce la o asimetrie informațională mai crescută (Velte & Issa, 2019). Prin urmare, auditorii trebuie să ia în considerare cu atenție factorii care influențează aspectele cheie în audit și să le comunice într-un mod corespunzător, astfel încât să evite

supraîncărcarea informațiilor în raportul auditorului independent, fapt care în esență scade utilitatea implementării standardului ISA 701.

Referitor la nivelul de informare al aspectelor cheie în audit, opiniile din literatură sunt variate și contradictorii. Scopul inițial al acestui standard fost atins doar într-o măsură limitată, deoarece aspectele cheie comunicate în raportul auditorului independent nu dețin un nivel ridicat de specificitate care ar crește calitatea raportului de audit, așa cum de altfel s-a intenționat (Christofferson & Gronberg, 2018).

Una din limitările principale ale acestui studiu face referire la intervalul de timp asupra căruia s-a desfășurat studiul, comunicarea aspectelor cheie ale auditului (ISA 701) a devenit obligatorie în majoritatea țărilor abia începând cu anul 2017. Cercetările anterioare cu privire la raportarea aspectelor cheie se concentrează asupra Regatului Unit al Marii Britanii, unde raportul auditorului independent a integrat paragraful pentru comunicarea

aspectelor cheie încă din anul 2013.

Astfel, rezultatele obținute în urma studiului sunt implicit influențate de perioada limitată de cercetare, precum și de literatura de specialitate disponibilă pentru analiza literaturii. În al doilea rând, observarea subiectivă, înțelegerea și experiența stau la baza analizei făcute cu privire la aspectele cheie în audit, precum și interpretarea rezultatelor și identificarea direcțiilor de cercetare ulterioară. În acest sens, nu este exclus ca alți cercetători, care ar fi avut la dispoziție aceleași date să facă alte interpretări și să obțină rezultate diferite. În cele din urmă, autorii își asumă responsabilitatea pentru eventualele erori și/sau omisiuni.

Ca direcții de cercetare viitoare, ne propunem realizarea unui studiu care vizează corelarea locației geografice a companiei auditate cu comunicarea KAM, dar și o analiză aprofundată a beneficiilor suplimentare aduse de la implementarea acestui standard de audit și identificarea unor metode de optimizare a standardului ISA 701.

BIBLIOGRAFIE

1. Abdelfattah, T., Mohamed, E. & Ahmed, E., 2020. Female Audit Partners and Extended Audit Reporting: UK Evidence. *Journal of Business Ethics*, doi:10.1007/s10551-020-04607-0.
2. Abdullatif, M. & Al-Rahahleh, A. S., 2020. Applying a new audit regulation: Reporting Key Audit Matters in Jordan. *International Journal of Auditing*, 24(2), pp. 268-291.
3. Abu, N. ' & Jaffar, R., 2020. Audit Committee Effectiveness and key Audit Matters. *Asian Journal of Accounting and Governance*, 14, pp. 1-12.
4. Asbahr, K. & Ruhnke, K., 2019. Real effects of reporting key audit matters on auditors' judgment and choice of action. *International Journal of Auditing*, 23(2), pp. 165-180.
5. Bedard, J., Gonthier-Besacier, N. & Schatt, A., 2019. Consequences of Expanded Audit Reports: Evidence from the Justifications of Assessments in France. *Auditing-A Journal of Practice & Theory*, 38(3), pp. 23-45.
6. Blackman, N. J.-M. & Koval, J. J., 2000. Interval estimation for Cohen's kappa as a measure of agreement. *Statistics in Medicine*, 19, p. 723-741.
7. Bloch, D. A. & Helena, K. C., 1989. 2 x 2 kappa coefficients: measures of agreement or association. *Biometrics*, 45, pp. 269-287.
8. Boolaky, P. K. & Quick, R., 2016. Bank Directors' Perceptions of Expanded Auditor's Reports. *International Journal of Auditing*, 20(2), pp. 158-174.
9. Christofferson, E. & Gronberg, K., 2018. Informativeness of Key Audit Matter (KAM) Disclosures – An exploratory study of ISA 701 in Sweden, s.l.: *University of Gothenburg*, School of Business, Economics and Law.
10. Church, B. K., Davis, S. M. & McCracken, S. A., 2008. The Auditor's Reporting Model: A Literature Overview and Research Synthesis. *Accounting Horizons*, 22(1), p. 69-90.
11. Ciger, A., Vardar, G. C. & Kinay, B., 2019. Key audit matters: A research on listed firms in CEE countries and Turkey. *Business and Economic Horizons*, 15(3), pp. 393-422.
12. Coram, P. J. & Wang, L., 2020. The Effect of Disclosing Key Audit Matters and Accounting Standard Precision on the Audit Expectation Gap. *International Journal of Auditing*, 25(2), pp. 270-282.

13. Cordoș, G.-S. & Fülöp, M. T., 2014. A Framework for Understanding and Researching Audit Changes: Key Audit Matters. s.l., *Proceedings of the 9th International Conference Accounting and Management Information Systems (Amis 2014)*.
14. Cortes de Vasconcellos, F., Nilson Coelho, G. & Atherton, L., 2019. First year of the new auditor's report: Analysis of the key audit matters of the Ibovespa listed companies. *Contabilidad y Negocios*, 14(27), pp. 57-72.
15. Cuozzo, B., Dumay, J., Palmaccio, M. & Lombardi, R., 2017. Intellectual capital disclosure: a structured literature review. *Journal of Intellectual Capital*, pp. 9-27.
16. Daugherty, B. E., Dickins, D., Pitman, M. K. & Tervo, W. A., 2020. The process of identifying and reporting CAMs: early evidence. *International Journal of Disclosure And Governance*, 18(1), pp. 16-23.
17. Denyer, D. a. T. D., 2006. Using qualitative research synthesis to build an actionable knowledge base. *Management Decision*, 44(2), pp. 213-227.
18. Dumay, J. a. S. A., 2015. Citation classics published in Knowledge Management journals. Part II: studying research trends and discovering the Google Scholar Effect. *Journal of Knowledge Management*, 43(8), pp. 1821-1835.
19. Dumay, J., Guthrie, J. & Puntillo, P., 2015. IC and public sector: a structured literature review. *Journal of Intellectual Capital*, 16(2), pp. 267-284.
20. Fahimnia, B., Sarkis, J. & Davarzani, H., 2015. Green supply chain management: A review and bibliometric analysis. *International Journal of Production Economics*, pp. 101-114.
21. Filipovic, I., Bartulovic, M. & Susak, T., 2019. Key Audit Matters: New Informational Value of Auditor's Report. s.l., *Josip Juraj Strossmayer Univ Osijek*.
22. Gambetta, N., Antonia Garcia-Benau, M., Sierra-Garcia, L. & Orta-Perez, M., 2019. Key Audit Matters expected in Spain: Are auditors foreseeable? *Revista De Contabilidad-Spanish Accounting Review*, 22(1), pp. 32-40.
23. Gold, A., Heilmann, M., Pott, C. & Rematzki, J., 2020. Do key audit matters impact financial reporting behavior? *International Journal of Auditing*, 24(2), pp. 232-244.
24. Guiral-Contreras, A., Gonzalo-Angulo, J. A. & Rodgers, W., 2007. Information content and recency effect of the audit report in loan rating decisions. *Accounting and Finance*, p. 285-304.
25. Hoang, H. & Phang, S.-Y., 2020. How Does Combined Assurance Affect the Reliability of Integrated Reports and Investors' Judgments?. *European Accounting Review*, 30(1), pp. 175-195.
26. Hui, L., 2020. A Study of Key Audit Matters Disclosure. *Modern Economy*, 11, pp. 399-406.
27. In, C.-y., Kim, T. & Park, S., 2020. Key Audit Matters for Production-To-Order Industry and Conservatism. *International Journal of Financial Studies*, 8(1), pp. 1-18.
28. Iwanowicz, T. & Iwanowicz, B., 2019. ISA 701 and Materiality Disclosure as Methods to Minimize the Audit Expectation Gap. *Journal of Risk and Financial Management*, 12(4), pp. 1-20.
29. Jermakovicz, E. K., Epstein, B. J. & Ramamoorti, S., 2018. CAM versus KAM – A Distinction without a difference?. *The CPA Journal*, pp. 34-40.
30. Kend, M. & Nguyen, L. A., 2020. Investigating recent audit reform in the Australian context: An analysis of the KAM disclosures in audit reports 2017-2018. *International Journal of Auditing*, 24(3), pp. 412-430.
31. Kitiwong, W. & Sarapaivanich, N., 2020. Consequences of the implementation of expanded audit reports with key audit matters (KAMs) on audit quality. *Managerial Auditing Journal*, 35(8), pp. 1095-1119.
32. Koehler, A., Ratzinger-Sakel, N. & Theis, J., 2020. The Effects of Key Audit Matters on the Auditor's Report's Communicative Value: Experimental Evidence from Investment Professionals and Non-professional Investors. *Accounting in Europe*, 17(2), pp. 105-128.
33. Krippendorff, K., 2013. Content Analysis. An Introduction to Its Methodology. Third Edition ed. *Thousand Oaks: Sage Publications*.
34. Lau, C. K., 2020. Measurement uncertainty and management bias in accounting estimates: the perspective of key audit matters reported by Chinese firms' auditors. *Asian Review Of Accounting*, 29(1), pp. 79-95.

35. Li, H., Hay, D. & Lau, D., 2019. Assessing the impact of the new auditor's report. s.l.: *Pacific Accounting Review*.
36. Lin, C. et al., 2020. The Effects of Directors' and Officers' Liability Insurance on Key Auditing Matters. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(5), pp. 977-1002.
37. Mamcarczyk, M., Poplawski, L. & Zieniuk, P., 2020. Disclosures of Key Audit Matters in European listed companies from the chemical sector. *Przemysł Chemiczny*, 99(12), pp. 1727-1730.
38. Marques, D. d. S., Portugal, G. T. & Almeida, S. R. V., 2019. The Impact Generated by Key Audit Matters on the Application of Audit Procedures. *European Journal of Scientific Research*, 152(2), pp. 144-152.
39. Massaro, M., Dumay, J. & Guthrie, J. G., 2016. On the shoulders of giants: undertaking a structured literature review in accounting. *Accounting Auditing & Accountability Journal*, 22(13), pp. 766-801.
40. McAlister, A. M. et al., 2017. Qualitative Coding: An Approach to Assess Inter-Rater Reliability, s.l.: *American Society for Engineering Education*.
41. Milton, S., 2019. Key audit matters: insight from audit experts. *Mediatry Accounting Research*, 27(3), pp. 472-492.
42. Modell, S., 2020. In defence of triangulation: A critical realist approach to mixed methods research in management accounting. *Management Accounting Research*, pp. 208-221.
43. Moroney, R., Phang, S.-Y. & Xiao, X., 2020. When Do Investors Value Key Audit Matters?. *European Accounting Review*, 30(1), pp. 63-82.
44. Pereira, R. Q. et al., 2020. Analysis of the usefulness of fair value measurement of forest assets under the perspective of preparers of the financial statements. *Custos E Agronegocio On Line*, 16(1), pp. 47-78.
45. Pinto, I. & Morais, A. I., 2019. What matters in disclosures of key audit matters: Evidence from Europe. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 30(2), pp. 145-162.
46. Pratoomsuwan, T. & Yolrabil, O., 2018. The key Audit Matters (KAM) practices: the review of first year experience in Thailand. *NIDA Business Journal*, 23(1), pp. 63-91.
47. Pratoomsuwan, T. & Yolrabil, O., 2020. Key audit matter and auditor liability: evidence from auditor evaluators in Thailand. *Journal of Applied Accounting Research*, 21(4), pp. 741-762.
48. Sierra-Garcia, L., Gambetta, N., Garcia-Benau, M. A. & Orta-Perez, M., 2019. Understanding the determinants of the magnitude of entity-level risk and account-level risk key audit matters: The case of the United Kingdom. *British Accounting Review*, 51(3), pp. 227-240.
49. Sirois, L.-P., Bédard, J. & Bera, P., 2018. The Informational Value of Key Audit Matters in the Auditor's Report: Evidence from an Eye-tracking Study. *Accounting Horizons*, 32(2), pp. 141-162.
50. Sneller, L., Bode, R. & Klerkx, A., 2017. Do IT matters matter? IT-related key audit matters in Dutch annual reports. *International Journal of Disclosure and Governance*, 14(2), pp. 139-151.
51. Tiron-Tudor, A., Cordoș, G. S. & Fülöp, M. T., 2018. Stakeholders' perception about strengthening the audit report. *African Journal of Accounting Auditing and Finance*, 6(1), pp. 43-69.
52. Tommasetti, A., Mussari, R., Maione, G. & Sorrentino, D., 2020. Sustainability Accounting and Reporting in the Public Sector: Towards Public Value Co-Creation?. *MDPI*, pp. 1-19.
53. Trpeska, M., Atanasovski, A. & Lazarevska, Z. B., 2017. The relevance of financial information and contents of the new audit report for lending decisions of commercial banks. s.l., *Proceedings of the 12th International Conference Accounting and Management Information Systems (AMIS 2017)*.
54. Van Eck, N. & W. L., 2010. Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), p. 523-538.
55. Vanstraelen, A., Schelleman, C., Meuwissen, R. & Hofmann, I., 2012. The Audit Reporting Debate: Seemingly Intractable Problems and Feasible Solutions. *European Accounting Review*, 21(2), pp. 193-215.
56. Vasconcelos, C., Carolina, A., Alves, K. C. & Fagundes Miranda, L. T., 2020. Relationship between characteristics of the audit committee and

- independent audit in listed companies of B3. *Revista Ambiente Contabil*, 12(1), pp. 152-170.
57. Velte, P., 2018. Does gender diversity in the audit committee influence key audit matters' readability in the audit report? UK evidence. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(5), pp. 748-755.
58. Velte, P., 2020. Associations between the financial and industry expertise of audit committee members and key audit matters within related audit reports. *Journal of Applied Accounting Research*, 21(1), pp. 185-200.
59. Velte, P. & Issa, J., 2019. The impact of key audit matter (KAM) disclosure in audit reports on stakeholders' reactions: a literature review. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), pp. 323-341.
60. Warzocha, G., 2018. Significant Risks and Key Audit Matters In The Independent Auditors' Reports. s.l., INT BUSINESS INFORMATION MANAGEMENT ASSOC-IBIMA.
61. White, T. & McBurney, D., 2012. *Research Methods*. Wadsworth, OH, USA: Cengage Learning.
62. Woods, M., Paulus, T. & Atkins, D., 2015. Advancing Qualitative Research Using Qualitative Data Analysis Software (QDAS)? Reviewing Potential Versus Practice in Published Studies using ATLAS.ti and NVivo, 1994–2013. *Social Science Computer Review*, pp. 1-21.
63. Wuttichindanon, S. & Issarawornrawanich, P., 2020. Determining factors of key audit matter disclosure in Thailand. *Pacific Accounting Review*, 32(4), pp. 563-584.
64. Xiyang, H., 2020. A visual analysis of the research on the use of mobile phones by college students based on VOSviewer. *Education and Management Engineering*, pp. 10-16.
65. Zaheer, H., Breyer, Y. & Dumay, J., 2019. Digital entrepreneurship: An interdisciplinary structured literature review and research agenda. *Technological Forecasting & Social Change*, pp. 3-20.